

DRUMUL ROMAN PRIN MOLDOVA DE JOS – ÎNTRE INTUIȚIE ȘI REALITĂȚILE ARHEOLOGICE

M. BRUDIU

Încă din primii ani ai activității de arheolog, Vasile Pârvan și-a îndreptat atenția și spre sudul Moldovei, prin cercetările restrânse la cetățile antice din zona Siretului inferior, de la Poiana și Bărboși. Într-o comunicare prezentată la 20 sept. 1913, în ședința Secției Istorice a Academiei Române arăta despre primul obiectiv:

"Totuși așezarea de la Poiana nu e o cetate propriu-zisă, un lagăr întărit, ci un centru civil, de altfel - cum vom vedea - mult mai vechi ca vremea romană, și care a fost numai adaptat la nevoile de apărare ale Imperiului, fiind asimilate unui castru. Numai în acest sens dară poate fi vorba de un **castru** la Poiana"¹.

Despre cel de-al doilea obiectiv cercetat, Vasile Pârvan aprecia că acolo a fost o locuire mai veche dacică, dovedită prin descoperirile unor materiale arheologice de factură grecească, iar după războiul încheiat în 106 a devenit un cap de pod a vadului roman de la Galați pentru legătura între Moesia inferioară și Dacia estică"².

În paginile următoare Vasile Pârvan precizează rolul acestei legături pentru cele două zone: "Caracterizând artera de comunicație de la Brețc prin pasul Oituzului pe la Poiana la Bărboși - Galați ca **drum roman** nu înțeleg firește nici o clipă a pune originea acestei căi în epoca romană. Descoperirile de la Poiana ne arată că acest centru avea un rol de **emporiu** aici în Dacia încă cu mult înainte de Romani și deci drumurile care îl legau de apusul dacic și cu răsăritul elenic erau bătute de călători cu mult înainte de cucerirea Daciei. Dar această însemnată cale de comunicație e ca tot ce cade în mâna Romanilor, organizată din nou. La Brețc, la Poiana și la Barboși se fac puncte de apărare întărite ale drumului, de la Adjud la Foltești se ridică un val în același scop strategic, iar întreaga cale intra firește în privegherea trupelor romane. Importanța chiar militară a drumului (căci pe aici se puteau transporta imediat în Dacia împotriva barbarilor nordici toate trupele din Dobrogea) va fi contribuit la luarea lui pe seama Imperiului pentru poștă"³. Referințele la această cale de comunicație revin și în lucrările sale ulterioare.⁴

1. Vasile Pârvan, AARMSI, t. XXXVI, Memoriile sect. ist. 1923, p. 95;

2. *Ibidem*, p. 111;

3. *Ibidem*, p. 120;

4. Vasile Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, ed. II 1974, p. 85; idem, *Dacia, civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*, ed. II, 1957, p. 169;

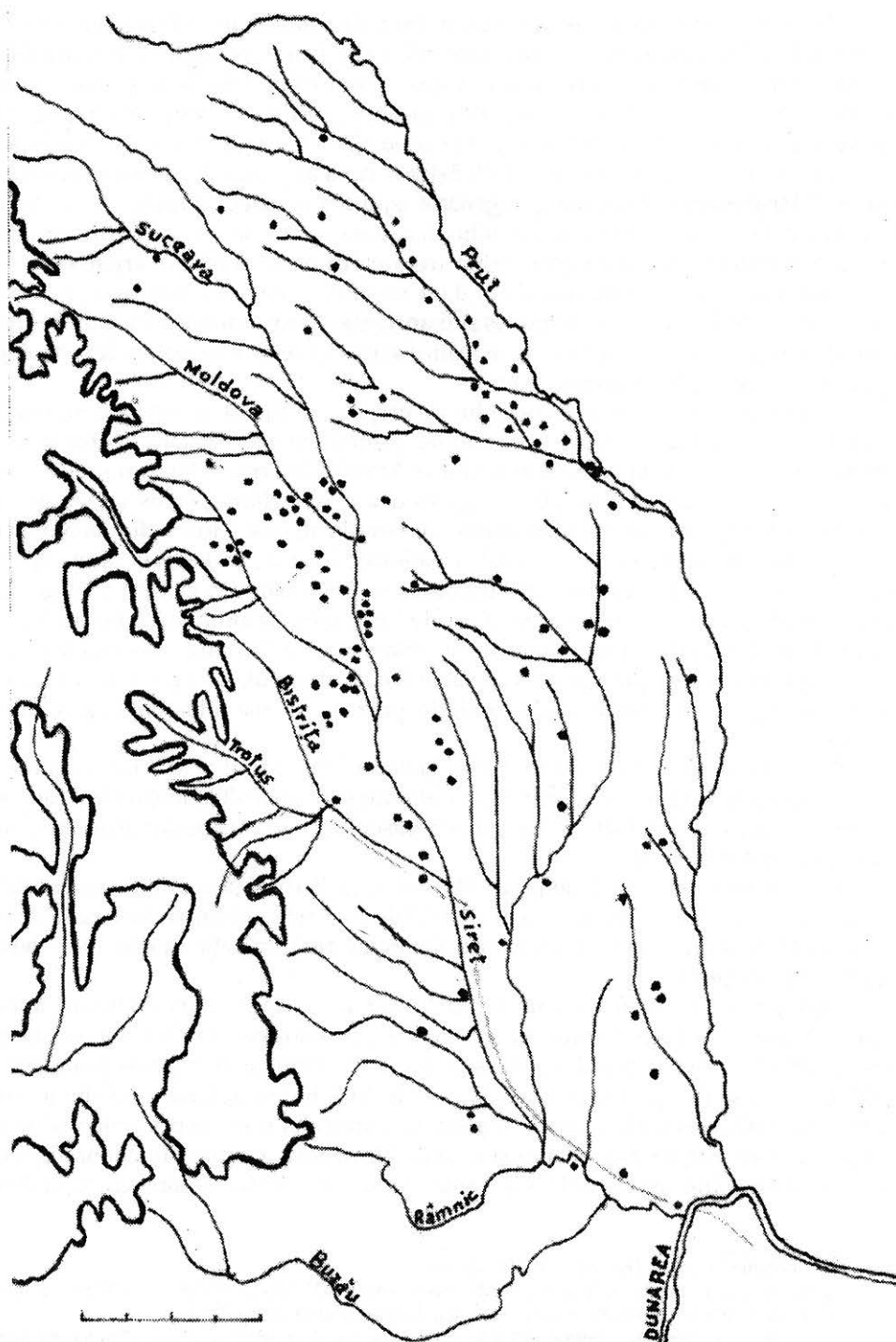

Fig. 2. Hartă cu amforele romane descoperite în arealul culturii carpice (după V. Ursachi).

Vasile Pârvan a intuit direcția acestui drum de legătură între Transilvania și zona sudică a Moldovei înainte de apariția romanilor aici. Din punctul de vedere arheologic aceste legături sunt cunoscute încă din epoca Bronzului prin descoperirile apărute ulterior, fiind atestate prin fragmente ceramice specifice culturii Witenberg⁵. Mai recent, s-a arătat că romanii folosesc acest traseu (Siret-Troțuș-Oituz) cu ocazia luptelor în cel de-al doilea război daco-roman (105-106)⁶, când au putut să participe efective din **cohors I Hispanorum veterana quingenaria equitata** la atacul dinspre est a coroanei Carpaților. Ulterior această unitate militară a staționat în castrul de la Brețcu (antica Angustia), având rolul de a supraveghea trecătoarea peste muchea Carpaților.

Important este să urmărim acum dacă rosturile militare, economice și administrative, cele privind poșta (**mutationes** și **mansiones**, acestea din urmă fiind presupuse doar de Vasile Pârvan), au putut să se realizeze ținând seama de realitățile arheologice apărute în posteritatea marelui învățat.

Mai întâi despre situația teritoriului est carpatic se știe că în decursul domniei lui Traian a fost inclus - parțial - și anume grupul davelor Zagidava Tamasidava, Piroboridava și cea de la Bărboși în teritoriul Moesiei Inferior.⁷ Dar în timpul domniei lui Hadrian, acesta procedea la retragerea din acest teritoriu, cu excepția unei mici zone situată în partea sudică a interfluviului Siret-Prut, care a fost delimitată de o fortificație constând dintr-un șanț cu val și palisadă, lung de 35 km, ale cărei capete se aflau în localitățile Traian (comuna Branîștea și Tulucești, din județul Galați). Acest val, de fapt, continua și în zona de la est de Prut, între localitățile Vadul lui Isac - L. Sasák. Între Tulucești și Vadul lui Isac, în albia majoră a Prutului, a existat tot o fortificație cu șanț și val dispusă paralel cu vechiul curs al râului, dar spre est, fiindcă acesta curgea, pe latura vestică a văii, unde în prezent, se află albia colmatată, numită Pruteț⁸.

Mărturii toponomice precum "Gârla Traianu" din secolul al XVI-lea și contemporane, ca și unele profile din șanțurile de desecare situate în albia majoră la Frumușița, județul Galați, au confirmat, deci, existența traseului continuu, unitar al acestei fortificații între Siret și L. Sasák.

Prin urmare, la pragul de jos al Moldovei, la Bărboși, romanii au întemeiat un centru al romanității în care prevalau activitățile militară, administrativă, economică și comercială, având un important teritoriu delimitat de fortificația în discuție, - **territorium** cu rol de **prata**.⁹

Discipolul lui Vasile Pârvan, Radu Vulpe, a continuat linia explicării apărute după Traian, când din teritoriile Munteniei și Moldovei au fost retrase trupele romane.¹⁰ Muntenia și Moldova de sud și-au menținut mai departe populația lor getică, restrânsă la regiunile mai nordice de dealuri, trăind în formele vechii lor organizații patriarhale și plătind tribut Imperiului. Circulația romană prin mijlocul acestor teritorii era tot atât de frecventă ca și înainte. Negustorii, trupele, funcționarii provinciali, puteau folosi cu destulă siguranță drumurile dintre Dobrogea și sud-estul

5. Marilena Florescu, **Danubius**, V, 1971, p. 37;

6. M. Brudiu, L. Brudiu, în **Marisia**, Studii și comunicări, XV-XXII, 1985-1992, Tg. Mureș, p. 69-73;

7. Izvoare privind istoria României, Ptolemeu, **Îndreptar geografic** p. 555;

8. M. Brudiu, **Cercetări privind valorile antice din sudul Moldovei**, în vol. **Din istoria Europei romane**, Oradea, 1995, p. 227-237;

9. E. Doruțiu Boilă, **SCIV**, 23, 1972, 1. p. 46-58;

10. **Istoria României**, I, 1960, p. 523;

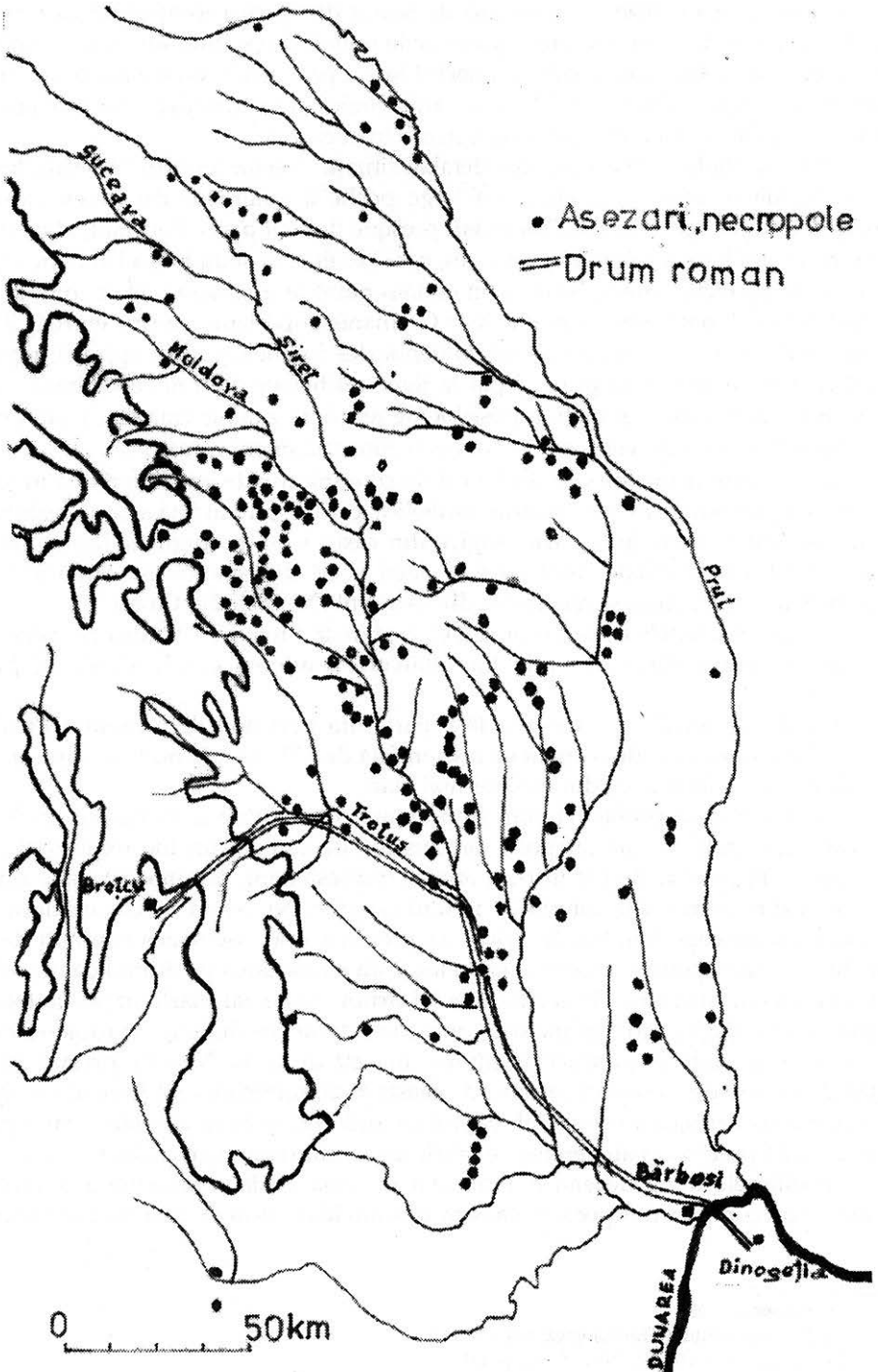

Fig. 3. Hartă cu așezările și necropolele carpice și drumul roman (după V. Pârvan și I. Ioniță).

Transilvaniei, nici o primejdie nefiind de temut din partea localnicilor dezarmați și ținuți la respect de numeroasele și puternicile unități de pe linia sinuoasă a limesului, care îi înconjură din toate părțile. Contactul lor cu provinciile vecine n-a putut rămâne fără efecte asupra culturii lor. Dovezile arheologice ale pătrunderii economice și culturale în Moldova și în Muntenia sunt foarte frecvente."¹¹

Ulterior, Radu Vulpe arăta mai detaliat situația acestor teritorii: "La Valachie et la Basse Moldavie formaient, ainsi, un large poche à l'intérieur du limes mésien et dacique, dont la ligne sineuse l'incerclait presque de tout parts. Pourtant, elles avaient un régime similaire à celui des provinces, car elles étaient soumises à l'annone et peut-être même au recrutement. Jusqu'à un certain point leur situation était comparable à celle des **Agri Decumates** cet angle de la Germanie Supérieure compris entre le Rhin et le Haute Danube, qui, laissé d'abord en dehors des frontières de l'Empire et dépeuplé, y fut ensuite incorporé et protégé par la ligne artificielle d'un nouveau limes carentu temp une nombreuse population possible de retouriers gallo-germanis s'y était établie spontanément sous les yeux indulgents du commandement romain".¹²

Să urmărim acum situația acestei căi de comunicație de epocă romană în lumina cercetărilor arheologice din perioada postbelică, care ne pun în fața a două realități mai întâi, rezultatele cercetărilor arheologice din castrul de la Angustia-Brețcu, și în al doilea rând acea realitate referitoare la dacii liberi din spațiul est carpatic numită Cultura carpică, precum și cercetările din cartierul Dunărea din Galați.

Despre rezultatele cercetărilor din castrul de la Brețcu, N. Gudea ne informează că acestea provin din cercetările lui Emilian Panaitescu (1925) și Mihail Macrea (1950).¹³

Rezultă că fortificația acestora face parte din perioada de început a Provinciei (106), având două faze de pământ cu o suprafață de 170 m x 135 m,¹⁴ iar după anul 120 se ridică o nouă incintă cu dimensiuni mai mari.

Pentru această problemă sunt importante observațiile și discuțiile lui Nicolae Gudea, care arată că "în categoria produselor de import un loc important ocupa amforele care apar la Brețcu într-un număr impresionant, necunoscut până acum la nici unul din castrale din interiorul arcului carpatic. Nu avem datele stratigrafice în legătură cu descoperirea lor. În orice caz prezența unei asemenea cantități de fragmente de amfore poate fi pusă numai în legătură cu așezarea pe drumul comercial care intră pe aici în provincie. Existența acestui drum comercial foarte important se confirmă în acest chip pentru prima oară, mai mult decât concludent. Aproximativ castrul de o zonă unde se produceau amfore, orașele de la M. Neagră, precum și posibilitățile ușoare de transport urmărind această rută, reprezintă un indiciu în legătură cu orientarea drumului comercial. Faptul că amforele sunt fragmentare nu a permis deocamdată precizarea atelierelor de fabricare a amforelor și, deci, datarea lor".¹⁵

În ultimele două decenii am cercetat în zona de la confluența a Siretului cu Dunărea un complex de epocă romană în care am identificat un castellum de pământ¹⁶

11. *Ibidem*, p. 325;

12. R. Vulpe, *Studia Thracologica*, 1976, p. 162;

13. N. Gudea, AMP, IV, 1980, Zalău, p. 258;

14. *Ibidem*, p. 273;

15. *Ibidem*, p. 302;

16. M. Brudiu, *Materiale*, 1980, p. 314-319; Idem, *Danubius*, X, p. 59-72;

și alte trei incinte delimitate prin șanțuri de apărare, în care au fost descoperite numai fragmente ceramice de la amfore, care prezentau pe suprafața interioară un reziduu de la uleiul de măsline carbonizat.¹⁷ Este important de reținut că în zona exterioară valului Traian-Tuluțești a fost descoperită, la Schela, jud. Galați, o amforă cu 5 litri de ulei de măsline¹⁸ identificat la laboratorul facultății de Chimie Alimentară din Galați de către prof. Ilie Herinean. Aceste depozite au funcționat în zona cartierului Dunărea, în sec. II-III.

De asemenea și incinta castellum-ului roman a fost folosită ca depozit pentru amforele romane cu ulei¹⁹ (fig. 1).

Din centrul romanității de la Barboși fluxul comercial întreținut în secolele II-III de către negustorii romani se desfășura de-a lungul celor două văi din spațiul est carpatic - Prutul și, în special Siretul.

Cercetările privind cultura Carpică ale lui Gh. Bichir²⁰, Ion Ioniță, Octavian Liviu Șovan²¹, Paul Sadurschi²² arată răspândirea amforelor romane în oicumena culturii carpice. Un studiu, însă, remarcabil, a apărut cu două decenii în urmă, aparținând lui Vasile Ursachi²³, care prezenta această amploare a comerțului cu amfore romane între Carpați și Prut (fig. 2).

Dar mai este un aspect de discutat, și anume, densitatea așezărilor carpice relevată încă din 1973 de Gh. Bichir și I. Ioniță (1982) - (fig.3), situație astăzi mult schimbată în sensul unei creșteri a acesteia - indicând prezența lumii carpice extinsă spre sud în zona subcarpaților Vrancei. Această realitate ne arată că traseul drumului roman preconizat de Vasile Pârvan trebuia să traverseze un mediu carpatic intens locuit. Mai mult decât atât, din punct de vedere arheologic nu a fost înregistrată nici o mărturie care să marcheze posibilitățile deplasărilor, nici curente, nici excepționale a armatelor romane în **barbaricum**, pentru legături directe între zona intercarpatică și nordul Dobrogei romane -, ceea ce poate justifica însăși lipsa unui asemenea drum într-o zonă la care romanii renunțaseră deliberat datorită imposibilității de a putea fi apărat.

În consecință, mărturiile arheologice atestă din plin rostul comercial al unui drum pentru întreaga vale a Siretului, de pe care se desprindea o ramificație și spre apus - pe valea Trotușului și, apoi, a Oituzului spre interiorul Provinciei Dacia, la **Angustia**.

Prin observațiile prezentate aici putem spune că avem în față întregul sistem comercial roman care se desfășura în sec. II-III în spațiul dintre Carpați - Siret - Prut legat de teritoriul Dobrogei romane prin "capul de pod" de la Bârboși.

17. *Ibidem*, p. 63;

18. M. Brudiu, Muzeul Național, III, 1976, p. 248;

19. M. Brudiu, Danubius X, p. 63;

20. Gh. Bichir, **Cultura Carpica**, Buc. 1973, p. 90;

21. Ion Ioniță, Octavian Liviu Șovan, Hierasus, 1981, p. 45-49;

22. Octavian L. Șovan, Paul Sadurschi, *ibidem*, p. 51-56;

23. V. Ursachi, în Hierasus, 78, p. 147-185;

24. R. Vulpe, **Studia Thracologica**, p. 164.

THE ROMAN ROAD THROUGH SOUTH MOLDAVIA – BETWEEN INTUITION AND ARCHEOLOGICAL REALITIES

- Summary -

The author brings into our minds V. Pârvan's idea regarding the possible existence of a linking road along the Siret, Trotuş and Oituz Valley, between Roman Dobrogea and the Province of Dacia.

The following archeological realities prove the fact that this road played a commercial role only.

Figures Legend

- Fig. 1. The general plan of the Roman epoch complexes of Dunărea district of the town of Galați.
- Fig. 2. A map showing the Roman amphors discovered in the area of the Carpic Region.
- Fig. 3. A map showing the Carpic discoveries.